

Я. В. Котелевська

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф. О. В. Горняк

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК ІНСТИТУТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Територіальні громади в Україні розглядаються, в основному, як об'єкти місцевого самоврядування та соціальні утворення, тому їхнє економічне значення ще недостатньо досліджене. Це пов'язано з адміністративною та фінансовою залежністю від державної влади, що обмежує їхню самостійність. Однак реформи децентралізації та внесені зміни до законодавства України, зокрема до Бюджетного та Податкового кодексів, надали громадам більше можливостей для фінансової незалежності та відповідальності за розвиток своїх територій. Тепер громади виступають не лише соціальними, а й економічними суб'єктами, здатними впливати на місцевий розвиток.

До визначення поняття «територіальна громада» існує чимало підходів. Зокрема, виділяють територіальний, інтелектуальний та публічно-правовий підходи. До цього переліку додаються ще екологічний, соціологічний, економічний та інші аспекти. В Законі України «Про місцеве самоврядування», термін має таке значення: «територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр» [1].

В економічній літературі найчастіше використовується територіальний підхід, згідно з яким громада визначається як сукупність осіб, що постійно проживають на певній території. Окремі дослідники пропонують розширити це визначення, включаючи осіб, які працюють на території громади або мають там нерухоме майно, хоча це викликає певні суперечки. Дискусійним є питання щодо зарахування до жителів територіальної громади осіб, які працюють на її території, однак, з одного боку, вони сплачують податки (зокрема, податок на доходи фізичних осіб, що є ключовим для визначення податкової спроможності громади), але, з іншого боку,

не мають доступу до соціальних послуг в громаді. Подібна ситуація і у власників нерухомого майна, які не мають реєстрації в громаді, але сплачують податки на майно. Інтереси цих груп громадян лише частково співпадають з інтересами територіальної громади [2, с. 31].

Громади виконують важливі функції в системі місцевого самоврядування, зокрема: нормотворчу, планування розвитку, управління ресурсами та інвестиціями (див. рис. 1). Вони також мають значний вплив на соціально-економічні процеси в межах своїх територій. У межах адміністративно-територіальної реформи та децентралізації значно посилилася роль територіальних громад у вирішенні питань розвитку своїх територій. Громади тепер володіють широкими повноваженнями для регулювання соціально-економічного розвитку, включаючи управління бюджетами, місцевими податками та зборами, що підвищує їх фінансову самостійність. Водночас, на них покладено більшу відповідальність за раціональне використання ресурсів, забезпечення місцевих інфраструктур та підтримку життєдіяльності територій.

Рис. 1. Функції територіальної громади (ТГ)

Джерело: складено автором на основі [3].

Територіальна громада як економічний суб'єкт є не просто спільнотою жителів, об'єднаних територіальними межами, а цілісною соціально-економічною системою. Вона має здатність формувати власну економічну політику, залучати інвестиції, включаючи як внутрішні, так і міжнародні джерела фінансування, що сприяє

розвитку територій, керувати власними природними та матеріальними ресурсами. Це дозволяє підвищувати конкурентоспроможність територій, створювати нові робочі місця та стимулювати місцевий розвиток. Окрім цього, громади виконують ключові функції, пов'язані з підтримкою та розвитком соціальної інфраструктури, управлінням комунальним майном, місцевими дорогами, водо- і газопостачанням, освітою та охороною здоров'я.

Окрім управління матеріальними ресурсами, територіальні громади мають можливість впливати на соціально-економічні процеси через регулювання місцевої підприємницької діяльності, впровадження регіональної цінової політики, а також контроль за дотриманням антимонопольного законодавства. Їхні економічні та соціальні інтереси втілюються через управління господарськими процесами в рамках власних компетенцій, які вони отримали завдяки реформі децентралізації влади. Це створює підґрунтя для ефективного використання наявних ресурсів, розвитку бізнесу та створення нових робочих місць, що позитивно впливає на економічну ситуацію через формування відповідних інститутів економічної влади.

Завдяки реформі децентралізації територіальні громади в Україні отримали всі необхідні повноваження для функціонування як адміністративно-територіальні одиниці і як суб'єкти регулювання соціально-економічного розвитку. Тому важливо вивчати громади не лише як суб'єкти розвитку своєї території, але й як об'єкти регулювання зі сторони вищих владних рівнів (регіонального та державного). Це означає, що держава відіграє важливу роль у створенні нормативної бази та забезпеченні інструментів для підтримки розвитку громад.

Державне регулювання діяльності громад здійснюється за двома основними напрямками:

- 1) фінансове вирівнювання, з метою нівелювання соціально-економічних диспропорцій між територіями;
- 2) інвестиційна підтримка з метою стимулювання розвитку громад.

Основним інструментом фінансового вирівнювання є дотації та субвенції, що спрямовуються на забезпечення соціальних стандартів та інфраструктурного розвитку. Державою передбачена система інвестиційної підтримки, яка полягає у залученні капіталу

з державних, місцевих та приватних джерел. Це дозволяє громадам реалізовувати довгострокові програми та плани розвитку [3, с. 55].

Таким чином, територіальні громади в Україні вже зараз є важливими гравцями на економічному полі країни. Вони можуть не лише вирішувати місцеві питання, але й впливати на розвиток регіонів загалом, створюючи стійкі соціально-економічні інститути, які здатні забезпечити стабільний розвиток територій і добробут населення.

Список використаної літератури

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97>
2. Беновська Л. Я. Територіальна громада як суб'єкт регулювання розвитку територій: теоретичні аспекти. *Регіональна економіка*. 2018. № 1. С. 30–39.
3. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
4. Батанов О. В. Територіальна громада. Енциклопедія Сучасної України. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-879248>